РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по предмету **Родной (башкирский) язык и литература**

I. Пояснительная записка

Рабочая программа учебного предмета «Родной башкирский язык и литература» разработана на основе следующих нормативно-правовых документов:

1. **Федерального закона от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ "Об образовании в Российской Федерации";**

4 Приказа № 1089 от 5 марта 2004 "Об утверждении федерального компонента государственных образовательных стандартов начального общего, основного общего и среднего (полного) общего образования" (в соответствии с изменениями);

2. **Приказа от 9 марта 2004 г. N 1312 Об утверждении федерального базисного учебного плана и примерных учебных планов для образовательных учреждений Российской Федерации, реализующих программы общего образования;**
3. **Постановления Главного государственного санитарного врача РФ от 29 декабря 2010 № 189 «Об утверждении СанПиН 2.4.2.2821-10 «Санитарно-эпидемиологические требования к условиям и организации обучения в общеобразовательных учреждениях»;**
4. **Закона "О языках народов Российской Федерации" (с изменениями и дополнениями) от 25 октября 1991 г. № 1807-I**
5. **Закона Республики Башкортостан «Об образовании в Республике Башкортостан» от 1 июля 2013 г. № 696-з;**
6. **Концепции развития национального образования в Республике Башкортостан от 31 декабря 2009 г. № УП-730,Республиканской общеобразовательной программы развития образования на 2013-2017 годы от 30.12.2012 г.№549 с изменениями от 24.10.2013.№473;**
7. **Закона «О языках народов Республики Башкортостан» (с изменениями и дополнениями) от 15 февраля 1999 года № 216-з;**
8. **Регионального базисного учебного плана и примерных учебных планов для общеобразовательных учреждений Республики Башкортостан, реализующих программы общего образования (Приказ министерства образования РБ № 824 от 06 мая 2014 года);**
9. **Нормативной базы по предмету башкирский язык составлена в соответствии с программой по башкирскому языку для учащихся I-XIклассов школ с русским языком обучения. Составители: Усманова М.Г., Габитова З.М.-Уфа.2009.**
10. **Учебного плана МАОУ Школа №37 г. Уфа Приказ № 357 от «31» мая 2016 г.(с изменениями Приказ№853 от 14 12.2015)**

11. Положения о рабочей программе МАОУ Школа №3 7 Приказ № 226 от « 18.04» 2016 г.

Аңлатма яҙыу.

Был эш программаһы түбәндәге документтарға нигеҙләнеп төҙөлдө:

-приказ Министерства образования Российской Федерации от 05.03.2004 №1089 «Об утверждении Федерального компонента государственных образовательных стандартов начального основного общего, основного общего и среднего (полного) общего образования (с изменениями на 31.01.2012г. №169)» ;

- Закон Республики Башкортостан от 15.02.1999г. №216 «О языках народов Республики Башкортостан» (с изменениями на 28.03..2014г.)

- приказ Учебного плана МАОУ Школа №37 г. Уфа Приказ № 357 от «31» мая 2016 г.(с изменениями Приказ№853 от 14 12.2015)

2. Положения о рабочей программе МАОУ Школа №3 7 Приказ № 226 от « 18.04» 2016 г.

-Тикеев Д.С., Толомбаев Х.А., Вилданов Ә.Х, Дәүләтшина М. С., Хөснөтдинова Ф.Ә., Хажин В.И. “Башҡорт теле һәм әҙәбиәтенән программа”(Уҡытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрҙең I – XI кластары өсөн). – Ижевск: «КнигоГрад», 2008.

Уҡыу предметына дөйөм характеристика

Башҡорт теле — Башҡортостан Республикаһының дәүләт теле булып һанала.

Туған телдең метапредмет белем биреү функцияһы мәктәптә белем алыу процесында бала шәхесен формалаштырыуҙа «Башҡорт теле» предметының универсаль, дөйөмләштереү характерын билдәләй

Программа буйынса башҡорт теленә өйрәтеүҙең маҡсат һәм бурыстары:

- Уҡыусыларҙа башҡорт телендә һөйләгәнде, уҡығанды, радиотапшырыуҙар тыңлағанды аңлау күнекмәләре булдырыу (аудирование).
- Башҡорт теленең өндәрен, һүҙҙәрен дөрөҫ әйтеп, үҙ-ара һөйләшергә, тәҡдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һөйләргә өйрәтеү.
- Дәреслектәге, уҡыу ҡулланмаларындағы текстарҙы, башҡорт телендә сыға торған «Йәншишмә», «Аҡбуҙат», «Аманат», «Шоңҡар», «Йәшлек» гәзит-журналдарын үҙ аллы һәм аңлы уҡыу күнекмәләрен биреү.

- **Аралашыуҙа кәрәк була торған типик һөйләмдәрҙе күсереп, үҙ фекерҙәрен билдәле кимәлдә үҙ аллы яҙыу күнекмәләрен булдырыу.**
- **Башҡорт телен практик өйрәнеүгә бәйләп, балаларҙы башҡорт халҡының тарихы, мәҙәниәте, сәнғәте, әҙәбиәте, милли йолалары, башҡорт халҡының күренекле шәхестәре, уларҙың эшмәкәрлеге, ижады һәм башҡалар менән таныштырыу, балаларҙы башҡорт донъяһына алып инеү, башҡорт халҡына, үҙҙәре йәшәгән төйәккә ихтирам һәм һөйөү тәрбиәләү.**
- **Уҡыусыларҙы башҡорт әҙәби телендә дөрөҫ һөйләшергә, өйҙә, йәмәғәт урындарында, хеҙмәт процесында башҡорт әҙәби телен практик файҙаланырға өйрәтеү.**
- **Башҡорт теленең фонетик, лексик, грамматик нормалары буйынса белем һәм күнекмәләр биреү.**
- **Үҙ фекереңде билдәле кимәлдә бәйләнешле итеп һөйләй һәм яҙа алыу күнекмәләрен формалаштырыу.**

Бөтә һаналғандарға таянып, рус һәм башҡорт телдәрен, әҙәбиәтен өйрәнеү нигеҙендә, балаларҙа туған телгә ихтирам тәрбиәләү, уларға ильһөйәр һәм интернациональ тәрбиә биреү.

Туған башҡорт теленең уҡыу план

Эш прогаммаһы 35 сәғәткә бүленгән (аҙнаға 1 сәғәт).

Уҡыусыларҙың белем кимәленә талаптар:

1. **Өйрәнелгән әҫәрҙәрҙең авторын, исемен белеү; ятлау өсөн тәҡдим ителгән әҫәрҙәрҙе яттан һөйләй белеү;**
2. **Яҙыусы ижад иткән художестволы картиналарҙы уйлап күҙ алдына баҫтырыу; эпик һәм лирик әҫәрҙәрҙе айыра белеү;**
3. **Художестволы, фәнни-популяр һәм публицистик текстарҙы ҡыҫҡырып, етеҙ уҡыу; ҙур булмаған әҫәрҙәрҙе, өҙөктәрҙе һөйләй белеү;**
4. **Йәмғиәт тормошонда телдең роле; туған телдең әһәмиәте; фонетика, графика, лексиканың нигеҙҙәре менән танышыу**
5. **Ижади диктанттар, изложениелар һәм иншалар яҙыу**

Был класта 7-се төр уҡыусы менән айырым эш төрө алып барыла.

Уҡытыу предметының төп йөкмәткеһе :

Йырым минең- Башҡортостан –5сәғәт.

З. Биишева. “Башҡортостан”. Р. Ғарипов. “Дан һиңә, Дан, Башҡортостан”. Ф.Туғыҙбаева.”Әй яҙмышым минең!” Ш. Бабич. “Башҡортостан”. Башҡорт теле буйынса алдағы кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлау.

Уҙған ғүмер- ҡалған хәтер – 2 сәғәт.

Ә. Усманов. “Башҡорттарҙың ғәскәри хеҙмәте”(өҙөк). “Ҡолой кантон” (Башҡорт халыҡ йыры). Ғ. Хөсәйенов. “Рудасы Исмәғил Тасим улы“(повестан өҙөктәр). М. Ғафури. “Беҙҙең нәмәләрҙе һатҡанда”. Һүҙ төркөмдәре тураһында төшөнсә. Исем.

Ил һаҡлап, азатлыҡ даулап – 4сәғәт.

Башҡорт ихтилалдары(белешмә). Салауат (Башҡорт халыҡ йыры). М. Иҙелбаев. “Хушлашыу”. Р. Бикбаев. “Салауат ҡылысы”. Степан Злобин. “Салауат Юлаев”. Ғ. Ибраһимов. “Кинйә “(романдан өҙөк). Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр. Исемдәрҙең һан һәм эйәлек заты категориялары.

Төньяҡ амурҙары - 2 сәғәт.

“Төньяҡ Амурҙары”. “Рус- француз һуғышы бәйете”. Я. Хамматов. “Төньяҡ Амурҙары”. Башҡорт халыҡ йырҙары “Любизар”, “Кутузов”. “Ҡаһым түрә” (риүәйәт). Бәйет тураһында төшөнсә. Исемдәрҙең яһалышы. Исемдәрҙең килеш менән үҙгәрешенең үҙенсәлектәрен практик күҙәтеү күнегеүҙәре.

Башҡорт автономияһы өсөн көрәш – 3сәғәт.

Әхмәтзәки Вәлиди Туған. “Беренсе Башҡорт ҡоролтайы”. Ш. Бабич. “Башҡорт халҡына көйлө хитап “(өҙөктәр). Р. Солтангәрәев. “Осто бөркөт…”. Хитап тураһында төшөнсә. Исемдәрҙең эйәлек заты менән үҙгәреүе.

Уралып ятҡан Уралтау – 3сәғәт.

Башҡортостан тауҙары. Башҡорт халыҡ йыры “ Урал”. Б. Бикбаев. “Уралыма”. Я. Хамматов. “Ғәйҙулла”. Исем буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау, дөйөмләштереү.

Ағиҙелкәй алҡын, һыуы һалҡын – 7сәғәт.

Башҡортостан йылғалары тураһында белешмә. Башҡорт халыҡ йыры «Йәмле Ағиҙел буйҙары». Р. Бикбаев.” Һыуһаным, һыуҙар бирегеҙ!”. Башҡорт халыҡ йыры «Йәмле Дим буйы». «Ағиҙел менән Яйыҡ» риүәйәте. Халыҡ хикәйәләре тураһында төшөнсә. Сифат. Ә. Вахитов. “Ир ҡанаты”. Сифат дәрәжәләре.

Тау башында балҡый бер ҡала – 2сәғәт.

Өфө тураһында белешмә. Р.Янбулатова “Гүзәл Өфөм – баш ҡалам”(йыр). А. Камалов. “Боронғо башҡорт ҡалалары”. Исемдәрҙең сифат мәғәнәһен алыуы.

Башҡорт йолалары –2сәғәт. А. Ҡобағошов. “Ҡарға буткаһы тәмлеме?” Башҡорт халыҡ йыры “Ҡарға бутҡаһы”. Т. Ҡарамышева.” Кәкүк сәйе”. С. Агиш “ Ҡунаҡ һәм намыҫ”. Сифаттарҙың яһалышы.

Башҡорт аштары –3сәғәт.

Башҡорт халҡының милли аштары тураһында белешмә. Ҡ. Даян. “Башҡорт ҡымыҙы”. М. Өмөтбаев. “ Башҡорт ҡорото”. В. Власов. “Башҡорт балы”. Н. Сафин. “Бишбармаҡ”.

Әсәм теле - сәсән теле – 5сәғәт.

Башҡорт теле(белешмә). З. Биишева. “Башҡорт теле”. Башҡорт халыҡ әкиәте «Яҡшы һүҙ- йән аҙығы». Ә. Вахитов. “Һүҙ хаҡында баллада.” Ғ. Хөсәйенов. “Әсәм теле - сәсән теле”. Сифат темаһын ҡабатлау.

Башҡорттар китте һуғышҡа – 4 сәғәт.

Я. Хамматов. “Башҡорттар китте һуғышҡа…” Ҡ. Даян. “Шайморатов генерал” (йыр). Ж. Кейекбаев. “Зөбәй Үтәғолов”. Ә. Бикчәнтәев. “Бөркөт һауала үлә”(өҙөк). Р. Насиров. “Ил балаһы Шакирйән”. Исемдәрҙе һәм сифаттарҙы ҡабатлау.

Башҡорт халыҡ ауыҙ -тел ижады - 9 сәғәт .

Башҡорт халҡының ауыҙ – тел ижады(белешмә). “Урал батыр” башҡорт халыҡ әкиәте. «Алдар менән шайтан» башҡорт халыҡ әкиәте. Йомаҡтар. «Ҡурай» башҡорт халыҡ йыры. Тормош - көнкүреш әкиәте “Ҡурай моңо”. “Азамат”(башҡорт халыҡ йыры). М. Кәрим. “Азамат”. Көләмәстәр. Көләмәс тураһында төшөнсә. Алмаш төркөмсәләре.

Боронғо әҙәби ҡомартҡыларыбыҙ - 5 сәғәт.

Башҡорт әҙәбиәте тарихынан(белешмә). Ҡ. Ғәли. “Йософ ҡиссаһы”. Архаизмдар,неологизмдар,варваризмдар тураһында төшөнсә. “Ҡармасан менән Сәрмәсән”. С.Юлаев. “Бүгәсәүгә ҡушылып, Ир-батырға ҡуш булып…”. “Ҡарабай менән Сарыбай”. Зат алмаштары. М.Аҡмулла “Нәсихәттәр”. Сәсәндәр ижады. “Һабрау”. Ҡобағош сәсән. “Аҡмырҙа сәсән менән Ҡобағош сәсәндең әйтешкәне”. Байыҡ сәсән. “Байыҡ сәсәндең ҡаҙаҡ аҡыны Бохар менән әйтешкәне”. Алмаштар. Фонетик күнегеүҙәр. Алмаш төркөмсәләре. ***Башҡортостандың халыҡ шағирҙары, яҙыусылары – 12сәғәт.***

Халыҡ шағирҙарының тормош юлы менән танышыу, ижадтарына ҡыҫҡаса күҙәтеү яһау, уларҙың башҡорт әҙәбиәте тарихында тотҡан урыны тураһында фекер алышыу. М. Ғафури “Бир ҡулыңды”. Р. Ниғмәти “ Ҡыҙымдың һорауҙарына яуаптар”. М. Кәрим “Өсөнсө көн тоташ ҡар яуа”. С. Ҡудаш “Сәй”. Р. Ғарипов “Аманат”. Н. Нәжми “Күлдәк”. Р.Бикбаев “Халҡыма хат”. Ә. Атнабаев. “Салауат менән һөйләшеү”. М.Кәримов “Фасылдар”. Т. Йосопов “Күңел тула”. Биография һәм автобиография тураһында төшөнсә биреү. З. Биишева “Кәмһетелгәндәр”(өҙөк). Ә. Хәкимов “Сәләх ҡарт”. Н. Мусин “Күҙ йәше”. Н. Асанбаев “Ҡыҙыл паша”. Ғ. Хөсәйенов “Алдар батыр Ҡиссаһы”. Ҡисса тураһында төшөнсә. Һан төркөмсәләре. Һандарҙың яҙылышы.

Ҡ.Аралбай “Дуҫлыҡ һәйкәле”. М. Кәрим “Беҙҙең өйҙөң йәме“. З.Биишева. «Дуҫ булайыҡ». Башҡорт теле буйынса йыл буйына үтелгәндәрҙе ҡабатлау, дөйөмләштере

Календарь-тематик планаштырыу Класс – 6 а,б,в.

Дәрестең иҫә-бе	Дәрестең темаһы	Сәғәт-тәр һаны	Үткәрелеү ваҡыты		Уҡыу эшмәкәрлегенә характеристика
			план	фактик	
Йырым минең- Башҡортостан. (2с.)					
1	Башҡортостан (белешмә). З.Биишева “Башҡортостан“.	1			Башҡорт теле буйынса алдағы кластарҙа үтелгәндәрҙе ҡабатлау.
2	Р. Ғарипов “Дан һиңә, дан, Башҡортостан!“. Ф.Туғыҙбаева «Эй,яҙмышым».	1			Әҫәрҙе уҡыу, анализлау.
Уҙған ғүмер - ҡалған хәтер. (3с.)					
3	Инеш диктант «Илем – Башҡортостан».	1			Инеү диктанты яҙыу.
4	Хаталар өҫтөндә эш.Ә.Усманов «Башҡорттарҙың ғәскәри хеҙмәте».	1			Әҫәрҙең йөкмәткеһен һөйләү.
5	Беҙҙең нәмәләрҙе һатҡанда.Исемдәрҙең яһалышы	1			Үҙ аллы һәм ярҙамсы һүҙ төркөмдәре. Исем.
Ил һаҡлап, азатлыҡ даулап. – (6 с.)					
6	Башҡорт ихтилалдары.Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр	1			Әкрәм Бейештең ижады менән танышыу.
7	Р.Бикбаев"Салауат ҡылысы"	1			Әҫәрҙе уҡыу, анализлау.
8	Ғ.Ибраһимов"Кинйә"	1			Контроль диктант яҙыу.
9	Рус-француз һуғышы бәйете	1			Хаталар өҫтөндә эш эшләү. Һүрәтләү сараларын табыу.

10	Ә.Вәлиди Туған"Беренсе башҡорт ҡоролтайы"	1			Ҡиссаны уҡыу.
11	Контроль диктант"Икмәк тураһында уйҙар"	1			Бәйетте уҡыу.
Башҡорт Автономияһы өсөн көрәш. (2с.)					
12	Хаталар өҫтөндә эш"Башҡортостан халыҡ йыры"Урал".Яңғыҙлыҡ һәм уртаҡлыҡ исемдәр	1			Сифат. Сифат дәрәжәләре. Дәрәжә формаларының яһалышы.
13	Башҡортостан йылғалары."Башҡорт халыҡ йыры"Йәмле Ағиҙел буйҙары	1			“Осто бөркөт” әҫәренең идея-тематик йөкмәткеһе менән танышыу.
Уралып яткан уралтау. (1с.)					
14	Р.Бикбаев"Һыуһаным һыуҙар бирегеҙ"	1			Башҡорт халыҡ йыры менән танышыу. Исем буйынса үтелгәндәрҙе ҡабатлау,дөйөмләштереү.
Ағиҙелкәй алҡын, һыуы һалҡын. (1с.)					
15	Изложение"Тейен менән бүре"	1			Тамыр, яһалма, ҡушма сифаттарҙы табыу. Башҡортостан йылғалары тураһында белешмә биреү.
Тау башында балҡый бер ҡала. (2с.).					
16	Хаталар өҫтөндә эш.Риүәйәт"Ағиҙел менән Яйыҡ"	1			Контроль диктант яҙыу.
17	Өфө тураһында белешмәР.Янбулатова "Гүзәл Өфөм"	1			Өфө тураһында видеофильм ҡарау.

Башҡорт йолалары. (1с.)					
18	А Ҡобағош"Ҡарға буткаһы тәмлеме?"	1			Башҡорт йолалары тураһында белешмә биреү. Һүҙҙәр һәм һүҙбәйләнеш-тәр төҙөү.
Башҡорт аштары. (1с.)					
19	Контроль диктант"Светофор"	1			Башҡорт халҡының милли аштары тураһында белешмә биреү. Сифат темаһын ҡабатлау.
Әсәм теле - сәсән теле. (2с.)					
20	Хаталар өҫтөндә эш Милли аштар.Ҡ.Даян"Башҡорт ҡымыҙы".Сифаттар	1			“Башҡорт теле” шиғырын тасуири уҡыу. Рус телендәге алмаштар менән сағыштырыу, тәржемә күнекмәләре үткәреү.
21	З.Биишева"Башҡорт теле"	1			Килтерелгән текстарҙан алмаштарҙы табыу. Алмаштарҙың башҡорт телендә мәғәнә үҙенсәлектәрен, төркөмсәлерен, телмәрҙә ҡулланыу.
Башҡорттар китте һуғышҡа (2с.)					
22	Инша"Тел- тере шишмә"	1			Әҫәрҙе уҡыу, анализлау.
23	Я.Хамматов"Башҡорттар китте һуғышҡа"	1			Әҫәрҙе уҡыу, һөйләү.

Башҡорт халыҡ ауыҙ-тел ижады . (2с.)					
24	Ҡ.Даян"Шайморатов генерал"	1			Әкиәтте уҡыу, анализлау.
25	Р.Насири"Ил балаһы"	1			Образдарға ҡылыҡһырлама биреү.
Боронғо әҙәби ҡомартҡыларыбыҙ. (4с.)					
26	Башҡорт халыҡ әкиәте"Урал батыр"	1			Контроль диктант яҙыу.
27	Контроль диктант"Урал батыр"	1			Башҡорт халыҡ йырҙарын тыңлау.
28	Хаталар өҫтөндә эш.М.Аҡмулла"Нәсихәттәр"Сәсәндәр"	1			Көләмәстәр уҡыу.
29	М.Ғафури"Бир ҡулынды"	1			Һандар темаһын үҙләштереү.
Башҡортостандың халыҡ шағирҙары, яҙыусылары. (3с.)					
30	М.Кәрим"Өсөнсө көн тоташ ҡар яуа"	1			З. Биишеваның тормош юлы менән танышыу, ижадтарына ҡыҫҡаса күҙәтеү яһау, уларҙың башҡорт әҙәбиәте тарихында урыны тураһында фекер алышыу.
31	Изложение"Алда йәй"	1			Әҫәрҙе уҡыу, анализлау.
32	Хаталар өҫтөндә эш.Р.Ғарипов"Аманат"	1			Биография һәм автобиография тураһында төшөнсә биреү.
Дуҫлыҡ менән көслөбөҙ. (3с.)					

33	Контроль диктант"Файҙалы үтһен ялың	1			Дуҫлыҡ хаҡында әңгәмәләшеү.
34	Хаталар өҫтөндә эш"Һан төркөмсәләре.Ҡушма һандар	1			Контроль диктант яҙыу.
35	Үтелгәндәрҙе ҡабатлау	1			Йыл буйына үтелгәндәрҙе ҡабатлау, дөйөмләштереү.

Иҫкәрмә: дөйөм сәғәттәр һаны календарь график, 2016-2017 йылғы уҡытыусылар календары һәм дәрестәр теҙмәһе буйынса йылына 35 сәғәт.